

1

Miniszeriális iratok a háborús román kivándorlás tárgyában¹

A

1914 júl. 25

Köllő Ignác Maros-Torda megyei alispán jelentése Sándor János belügyminiszterhez, válaszul annak a román vidékeken folyó kivándorlás korlátozását célzó leiratára

BM eln. 1914–26 (9961/4533)
(Gépírásos másolat)

Maros-Torda vármegye alispánjától.
Szám: 60–1914 res. alisp.

Másolat.

Belügyminiszter Úrnak

Budapest.

4533–914 eln.sz. rendeletére hivatkozással² a főszolgabírák és Szászrégen város polgármesterehez intézett 60–914. számú rendeletemet midőn felterjesztem, jelentem, hogy az 1914 év folyamán közel 2%-[k]al növekedett a Romániába-útlevéllal kivándorlók száma.

Jelentem, hogy ez év folyamán 6. 10. 14 és 46 számok alatt intézkedéseket tettem a kivándorlásra csábítás megakadályozása céljából, de ez ideig a kivándorlási ügynököket kideríteni nem sikerült.

¹ Az elsődlegesen gazdasági-társadalmi bajok által megindított kivándorlás nem egyformán érintette az ország egyes etnikumait, így a századfordulótól a kivándorlással szembeni kormánypolitika összekapcsolódott a nemzetiségi kérdéssel is. A kormányzat igyekezett korlátozni a kivándorlást, különösen a kivándorlásra csábító ügynökök tevékenységét, egyes esetekben azonban vélt magyar nemzeti érdekekre hivatkozva nem gátolta a nem-magyarok amerikai kivándorlását. (L. Iratok III. köt. 7., 58. sz. irat.) Az erdélyi részeken a századvégtől megerősödött a székelyek — jobbára időlegesnek szánt — kivándorlása Romániába, s hasonlóképpen erősödött a románok kivándorlása is. — Súlyosabbá vált a helyzet a világháborút közvetlenül megelőző években, amikor az erdélyi részeken is megnövekedett az Amerikába irányuló kivándorlás, mivel az oda távozók visszatérésére alig lehetett számítani, másrészt a sorkötelesek távozása sértette a haderő érdekeit is. — Az itt közölt iratok a világháború kitörésekor fennálló helyzetet tükrözik, jelzik a különböző vidékek román lakosságának egymástól sokban eltérő kivándorlási magatartását, egyben egyes magyar hatóságoknak a román lakosság politikai viselkedésével szembeni túlzott bizalmatlanságát (különösen A irat), ill. más megyei tisztviselők tárgyilagosságra törekvő helyzetmegítélését (C, D, F iratok).

² A hivatkozott bizalmas belügyminiszteri körlevél „a románlakta vidékeken folyó kivándorlásra csábításnak”, a kivándorlási ügynökök működésének megakadályozását rendelte el, egyben a Romániába mezei munkára menők útleveleinek kiadásánál „a legszigorúbb elbírálást” írta elő. [Lelőhelye: OL BM eln. 1914–26(9961/4533) 1914. júl. 18. Gépelt másolat.]

Bejelentem Nagyméltóságodnak azt is, hogy a 2-ik balkán háború befejezése óta a román anyanyelvű honpolgárok nemzeti önérzete veszedelmesen megnőtt. Képviselő testületben és nyilvános helyeken papok és tanítók nyíltan merik hirdetni magyar és magyar állam ellenes érzelmeiket nem csak, de fenyegetések is napirenden vannak.

Közgazdasági és culturalis címek alatt összejöveleteket rendeznek, intézményeket alapítanak (ilyen pl. Idecspatakon* egy központi oláh bank vezetése mellett hitelszövetkezet alakítása, különböző román községekben felolvasások rendezése — pl. Mezőrűcsön** augusztus 2-ra kitűzve), amely alkalmakkor nem a szokásos és természetes módon a közeli vidék, hanem a legtávolabbi részek is képviselve vannak. Az ily alkalmaknak az úgynevezett hivatalos részét ellenőrizzük és őriztetjük a lehetőség határai között, de az ezután következő, a fehér asztal és a magán lakásokban történő összejöveleteket alkalmas személyek és eszközök hiányában ellenőrizni lehetetlen, anélkül, hogy mindenféle és külföldi bírálatoknak is ki ne legyünk téve.

Kötelesség-szerűen jelentem Nagyméltóságodnak, hogy a román-ajkú honpolgároknál a talaj annyira elő van készítve, hogy egy háború esetén bőven fognak kinőni abból a haza ellenes mindennapi cselekedetek és zalatnai vérfürdők³ is — ha csak kellő óvintézkedéseket nem foganatosítunk. Különösen szükségesnek találom, hogy háború esetén a román ajkúak által lakott községekben, ahol aránytalanul kevesebb magyar család lakik, kellő karhatalom helyeztessék el, hogy a csendőrség állományában levő román ajkú csendőrök haladéktalanul kicseréltessenek.

Felkérem*** Nagyméltóságod figyelmét azon szomorú állapotra, hogy Romániával határos vonalunk határ védelme a legminimálisabb követelményeknek sem felel meg.

Ez az oka annak, hogy honvédelmi Miniszter Úrhoz felterjesztett kimutatásnak statisztikai adatai után is, bár a folyó évben is az I-ső korosztályunkból pl. a marosi felső járás román ajkú községeiből 130 állítás köteles volt és van távol, akiknek 80%-a Romániába útlevél nélkül szökött át, — még sem áll módjában a közigazgatási hatóságoknak oly intézkedéseket tenni, amelyek a veszélyes lehetőségeknek útját vághatják. Itt csak a kormányhatóság tehet megfelelő intézkedéseket, mert enélkül az alárendelt hatóságoknak nincs törvényes alapjuk megfelelő intézkedéseket tenni.

Bejelentem Nagyméltóságodnak, hogy e vármegye mezőszégi részén lakó magyarok panaszoznak helyzetüknek kétségbeejtő voltáról, ahol egy-egy órs oly messze van az egyes községektől, hogy személy és nagyon biztonságuk teljesen ki van szolgáltatva az ellenséges érzületű idegen ajkúaknak.

Megbízható forrásból kapok értesítést arról, hogy párhét előtt Mezőbándon mintegy 30 oláh pap gyűlt össze különböző vármegyékből, és nap nap után jelentik, hogy a balai, majosi, mezentannai, mezőcsávási, szabadi, bazédi, rücsi és mezőbándi⁴ oláh papok éjjelenként jönnek össze és tartanak fenn érintkezéseket. Ezen adatok alapján a csendőr szárnyparancsnoknál intézkedést tettem.

A főszolgabíráktól beérkező jelentések alapján jelentésemet meg fogom tenni.

Marosvásárhely, 1914. július hó 25-én.

Köllő s. k. alispán

³ Utalás az 1849. tavaszi érchegységi tragédiára, amikor a román népfelkelők Zalatna városát s az ottani magyarok jelentős részét elpusztították.

⁴ A felsorolt Maros-Torda megyei községek helyesen a következők: Bala (Băla), Mája (Maia), Marosszentanna (Sântana-de-Mureș), Mezőcsávás (Ceuașul-de-Câmpie), Szabéd (Săbed), Bazéd (Bozed), Mezőrűcs (Răciu), Mezőbánd (Band).

* Idecspatak (Idicel) Maros-Torda m.

** Mezőrűcs (Răciu) Maros-Torda m.

*** É. felhívom.